

OM SPRÅKANVÄNDNINGEN I SKOLAN

Olli Kuure

Uleåborgs universitet

Use of language in the school

The present study examines thematic interviews of junior high-school teachers, focusing on the use and the development of Finnish as a mother tongue and Swedish as a second language among Sweden-Finnish youngsters in the Great Stockholm area. The pupils, who were about 16 years of age, went to the 9th form during the time of the study. They had attended mother tongue classes of two slightly different designs throughout their education, one in Botkyrka and the other in Upplands-Väsby. Altogether five Finnish and Swedish teachers from both schools were interviewed. According to the teachers estimations, the mother tongue classes function well, leading to standard academic achievement and to active bilingualism. The pupils' skills in both languages develop rapidly during the last three years in the school, during which time the amount of Swedish instruction gradually increases. Finnish usually remains, though, the dominant language both in everyday use and in academic writing until the end of the school. In general, no foreign accent is observed in either of the languages. There are, however, some lexical and syntactic peculiarities in the Finnish language, due to Swedish influence. The writing skills of the pupils are comparable with those of their Finnish peers in Finland, and almost in level with their Swedish peers. In both languages, though, the vocabulary seems to be slightly meagre. Learning and using of two languages is an essential part of the everyday life in the mother tongue classes. However, the use of Finnish by the pupils in the presence of a Swedish teacher often leads to discomfort. Sometimes Finnish is used in the sincere purpose of learning the meaning of new concepts introduced in Swedish, other times, admittedly, in the purpose of irritating the teacher. The Sweden-Finnish youngsters seem to have developed an ethnic conversational style, consisting of elements from both Finnish and Swedish discourse practices. One of the interviewed Swedish teachers regarded this conversational style - after becoming accustomed to it - "charmigt".

1. Inledning

I samband med det av Tove Skutnabb-Kangas ledda projektet *Sverige-finska ungdomars kommunikationsstrategier (SUK)* insamlades material om högstadiееlevs användning av svenska och finska. En del av materialet består av intervjuer, en del av skriven och talad språklig produktion. Denna artikel handlar om språkanvändningen i skolan enligt lärnarnas iakttagelser och grundar sig på lärarintervjuer. Studien representerar således kvalitativ forskning med **temaintervjuer** som material. Här berörs

ändå inte de metodologiska frågorna utan hänvisas till den rikliga litteraturen om kvalitativ forskning bl.a. av Mäkelä (1990), Alasuutari (1989) och Hoikkala (1989). Eftersom två olika typer av finska klasser var med i projektet, skildras också de allmänna undervisningsmodellerna i de respektive skolorna.

Det finns ganska lite lingvistiskt inriktad forskning om användningen av två språk i skolan. Mestadels är sådan forskning språksociologisk och utan språkligt material, men på sistone har man också börjat analysera språkligt material med lingvistiska metoder. Språksociologiskt inriktad forskning är intresserad bl.a. av förhållandet mellan språk och identitet, språk och samhälle och språk och kultur samt av funktionella skillnader mellan språk, av språkval/språkbyte o.s.v. Lingvistiskt inriktad forskning har under de senaste åren sysslat med frågor kring svenska som andraspråk. Syftet är att lingvistiskt beskriva säregna drag i den svenska som används av invandrarbarn och -ungdomar som har bott i Sverige så gott som hela sitt liv, och som har förvärvat svenskan i barndomen som det andra språket - andraspråk. Denna typ av analys har hittills koncentrerat sig på lexiko-grammatisk nivå, men det finns också försök med textanalys. Den lingvistiska forskningen kan anknytas till en psykologisk teori om utveckling av tvåspråkighet i barndomen (Kuure, O. 1990). Sverigefinska högstadieelever som går i finska klasser i Sverige verkar i allmänhet ha sådana färdigheter i svenska, som skiljer sig i mycket ringa mån från enspråkiga svenska elevers färdigheter. Detta **interimspråk** skiljer sig från det allmänna begreppet interimspråk såtillvida att felfrekvensen är ytterst låg jämförd med sådana elever som har lärt sig svenska som främmande språk. De fel som blir kvar kan anses vara karaktäristiska för dessa elever: genus- och speciesfel, samt fel med partikelverb och med några specifika grammatiska konstruktioner. Däremot gör de, som talar svenska som andraspråk, nästan inga böjnings- eller ordföljdsfel, som är frekventa i interimspråket hos finska högstadieelever. Detta område har på sistone börjat kartläggas på olika nivåer. (se t.ex. Hyltenstam & Lindberg 1988; Tingbjörn 1990; Viberg 1992.)

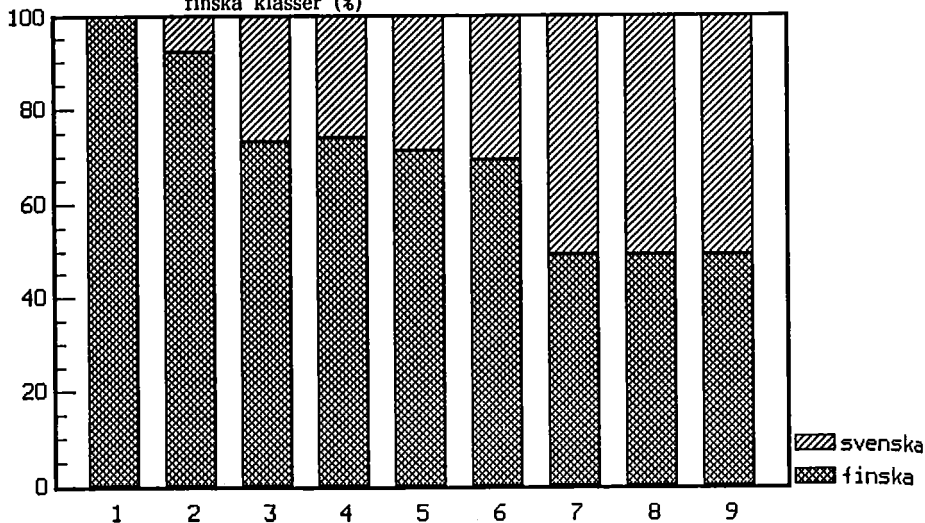
Denna artikel koncentrerar sig på frågor kring funktionella och kulturella skillnader vid sverigefinska elevers användning av finska och svenska i skolan. Ett tämligen omfattande urval av citat från alla de fem intervjuade lärarna har tagits med för att belysa deras egna erfarenheter och upplevelser: därigenom har ordet givits till lärarna själva. Analyser av elevernas skriv- och talproduktion har utförts som delstudier i **Projektet studier över svenska som andraspråk i skolan (ProSSA)** (se närmare Pitkänen & Kuure i denna volym).

2. Klassmodeller

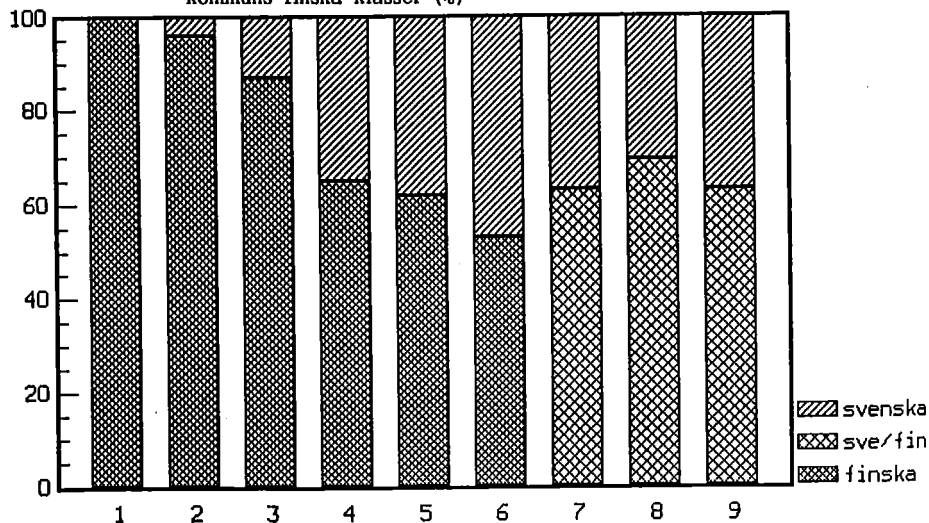
De två skolor som var med i SUK-projektet hade varsin egen undervisningsmodell. Figurena 1 och 2 sammanfattar och illustrerar sverigefinska elevers skolgång i de två skolorna.

Såsom framgår av figurena nedan, finns det strukturella likheter mellan undervisningsmodellerna på låg- och mellanstadierna, men vid närmare granskning kommer det också fram skillnader, som sammanfattas i tabell 1. I båda skolorna sker undervisningen i teoretiska ämnen på finska, och svenskan kommer in stegvis genom praktisk-estetiska ämnen. Den relativa andelen av undervisning på finska respektive svenska är i Botkyrka betydligt jämnare fördelad mellan låg- och mellanstadiet, medan undervisningen på svenska ökas kraftigt på mellanstadiet i Upplands-Väsby-modellen. Såsom det framgår av tabellen, är denna skillnad ganska påfallande, och det är värt att lägga på minnet, när man tänker på utvecklingen av funktionell variation mellan språken.

FIGUR 1: Tidfördelning på grundskolan i Botkyrka kommuns finska klasser (%)

FIGUR 2: Tidfördelning på grundskolan i Upplands-Väsby kommuns finska klasser (%)

(SVE/FIN: a) två lärare: en svenskspråkig, en finskspråkig. b) undervisning endast på finska i finska och i allmänna kurser i engelska och i matematik.)

TABELL 1: Undervisningen på svenska på låg- och mellanstadierna i finska klasser (antalet timmar och procentuell andel)

KOMMUN	BOTKYRKA		UPPLANDS-VÄSBY	
	ANTAL	%	ANTAL	%
1	0	0	0	0
2	2	0,8	1	0,4
3	8	27	4	13

LÅGST.	10	14	5	7

4	9	26	12	35
5	10	29	13	38
6	11	31	16	47

MELLANST.	30	29	41	40

TOTAL	40	22	46	26

I och för sig finns det inte någon större skillnad mellan timantalet som helhet: i Botkyrka är mängden undervisning på svenska 40 timmar (10+30), medan den är 46 timmar (5+41) i Upplands-Väsby.

På högstadiet är bilden helt annorlunda. I Botkyrka ges ungefär hälften av undervisningen - de teoretiska ämnena - på finska, och den andra hälften - de praktiska ämnena samt några teoretiska - på svenska. I Upplands-Väsby ges undervisningen i de praktiska ämnena på svenska. Undervisningen i finska samt i de allmänna kurserna i engelska och matematik ges på finska. Annars ges undervisningen av två lärare, en enspråkig svensk lärare och en tvåspråkig finsk lärare. I ämnena med tvålärarsystemet minskar finskans andel under högstadiet, så att den så gott som försvinner i nionde klass. Ännu en tredje undervisningsmodell finns i Göteborg, där det sedan år 1984 bedrivs försöksverksamhet med finska klasser som har tvåspråkiga lärare (Källström & Malinen 1985). Utvärdering av försöksverksamhet med en annan typ av undervisningsmodell - pedagogisk utvecklingsverksamhet för finskspråkiga elever (puff) - har sammanställts av Johansson (1989). I

stället för att befrämja utvecklingen av det finska modersmålet - elevens första språk - lägger puff-modellen vikt vid undervisning i svenska som andraspråk.

3. Lärarintervjuer

Ovan har alltså presenterats två undervisningsmodeller, som utgör ramarna för tvåspråkiga elevers språkanvändning i skolan. För att precisera bilden om språkens funktionella skillnader under högstadiet intervjuades fem lärare. Kriterierna för valet av lärare var att de hade en lång undervisningserfarenhet i finska klasser, och att båda undervisningsmodellerna blev representerade. Tre av lärarna var kvinnliga, två manliga. Fyra undervisade i teoretiska ämnen och en representerade praktisk-estetiska ämnen. Tre av lärarna var finskspråkiga och två svenskspråkiga. Tre av lärarna representerade Botkyrka och två Upplands-Väsby. Lärarna intervjuades efter projektets tvååriga fältarbete i skolorna, så att intervjuaren var bekant med dem. Intervjuerna bestod av 28 frågor samt tilläggsfrågor angående sverigefinska elevers språkanvändning. (Appendix). En intervju tog mellan 45 - 60 min, och hela materialet består av sammanlagt ca. 50 transkriberade sidor. Följande förkortningar används i hänvisning till de intervjuade lärarna:

1. FKSO = finsk lärare, kvinna, samhällsorienterade ämnen.
2. FKNO = finsk lärare, kvinna, naturorienterade ämnen.
3. FMNO = finsk lärare, man, naturorienterade ämnen.
4. SKPE = svensk lärare, kvinna, praktisk-estetiska ämnen.
5. SMSO = svensk lärare, man, samhällsorienterade ämnen

4. Resultat

4.1. Språkfärdighet

Sverigefinska högstadieelevers språkliga färdigheter varierar beroende på längden av vistelsen i Sverige och mängden av undervisning i och på finska

och svenska. Av någon anledning hade lärarna i Upplands-Väsby inte vetat hur många timmar undervisning på svenska eleverna hade haft på mellanstadiet. Detta hade lett till att de hade överskattat elevernas färdigheter i svenska i början av åk 7. I Botkyrka kom det inte fram några speciella svårigheter angående övergången från mellanstadiet till högstadiet. I båda skolorna behärskar största delen av eleverna i åk 7 enligt läraernas erfarenheter svenskan så pass bra, att de kan lösa verbala matematiska problem utan språklig hjälp på svenska. I båda modellerna börjar undervisningen i åk 7 på finska, när det gäller teoretiska ämnen. I 2-lärarmodellen använder den finska biträdande läraren mycket tid till att förklara det svenska lärostoffet på finska. I Upplands-Väsby börjar man alltså med tvåspråkig undervisning från början av högstadiet, och ju längre man hinner i skolan desto mindre blir finskans andel. I Botkyrka med dess 1-lärarmodell börjar man med finska som det dominerande språket, och småningom blir undervisningen tvåspråkig också under lektionerna med finska lärare. Det talade svenska språket är enligt de svenskspråkiga läraernas iakttagelser flytande: "Om många hade jag inte vetat, att de är finska, om jag inte hade tittat på efternamnet." I allmänhet förbättras elevernas språkliga färdighet i svenska "enormt" under högstadiet. I undervisningen i teoretiska ämnen behövs det inte mycket hjälp i 2-lärarsystemet i åk 9, och i Botkyrka-modellen börjar man använda svenska vid sidan av finska för att förbereda eleverna för gymnasiet.

I fråga om skriftlig färdighet i svenska är bilden lite annorlunda. Det är i allmänhet lättare för eleverna att uttrycka sig skriftligt på finska än på svenska också i slutet av högstadiet. De kan svara på prov och skriva uppsatser på svenska flytande, men de har problem att frigöra sig från läroböckernas text i sin egen skriftliga produktion. Eleverna kan uttrycka sig muntligt på svenska i samtal i klassen utan några svårigheter, men när det gäller att skriva, möter man problem. Å andra sidan kan det emellertid hända, att en elev, som inte är särskilt flytande i tal, däremot kan skriva mycket avancerad text. Förhållandet mellan muntlig och skriftlig färdighet är således beroende av flera faktorer. De som skriver bra är oftast de som läser mycket. Den finska toppen når inte upp till samma nivå som den svenska toppen i uppsatsskrivning enligt svenska lärare.

Både muntliga och skriftliga färdigheter i finska är goda efter finskspråkigt låg- och mellanstadium och de är jämförbara med finlandsfinska elevers färdigheter. Man vill dock inte hävda, att det inte finns några skillnader mellan tvåspråkigas och enspråkigas finska. Däremot har de finska elever som går i svenska klasser ofta svårigheter att förstå både talad och skriven finska. De kan oftast nästan inte alls skriva finska, och de kan ha problem i samtal med snabbt tempo. I deras fall är svenskan helt dominerande både som kommunikativt medel och som verktyg för tänkandet.

Följande citat illustrerar lärarnas erfarenheter (de finska citaten har översatts till svenska av O.K.):

Dialekten hörs ju, språkmelodin hörs ju. Men inte några speciella ord. Och när det gäller hela det här gänget vet jag inte, om man hör det över huvud taget. Om många hade jag inte vetat, att de är finska om jag inte hade tittat på efternamnet. (SKPE)

Det finns en stor skillnad i sjuan mellan finska klasser och svenska klasser. Men när man kommer upp i nian, är skillnaderna mycket mindre. Det avancerade språket finns mindre bland de här eleverna än bland de svenska eleverna. Men det avancerade språket används ju bara av topparna. Det är att kunna ord, som används t.ex. vid nyhetsrapporteringar, i offentliga debatter och diskussioner, alltså ganska abstrakta ord. De finns bland en del svenska elever, men de saknas nästan uteslutande bland de finska eleverna. Men det finns en avsevärd skillnad mellan topparna i den klassen och topparna i den finska klassen. Fast, om jag nu tänker på riktigt så finns det en och annan i den finska klassen, som är suveränt duktigt också. Jag tror, att om några år kommer de i paritet ändå. De utvecklas enormt under de här tre åren på högstadiet.

Jag tror, att de finska eleverna håller sig mer krampaktigt till originaltexten när de svarar på skrivningsfrågor. De har svårare att släppa texten på något sätt. De är jätteduktiga på att plugga och de läser som sjutton, men när de ska svara då blir det i stort sett ett plagiat på den bok som de har läst in. När de finska eleverna skriver uppsatser, blir de ofta torftigare när det gäller språk. Det händer även med de duktiga eleverna. Den duktigaste tjejen, som jag har i svenska, skriver färglösa uppsatser. Men när vi diskuterar, är hon väldigt engagerad och kan prata hur mycket som helst om saker och ting. Jag vet alltså att hon har bra språk. Men när hon ska skriva en uppsats, har hon stora problem. Sedan har jag en annan flicka i den gruppen, som är svagare på svenska, men som skriver suveränt bra. När jag började läsa hennes uppsatser, tänkte jag att det här måste hon ha fått ifrån någon bok. Sedan visade det sig att hon skrev på samma sätt vid andra tillfällen också. Men jag tror att det beror på att hon läser väldigt mycket svensk litteratur; under en termin läser hon ett tjugotal böcker. (SMSO)

Jämför man våra elever med högstadiel elever i Finland så är deras färdigheter i finska bra, men deras ordförråd är lite föråldrat och det är fattigare. Det finns vissa finska nyord, som dessa barn inte känner till och inte kan använda. Den

språkliga utvecklingen på högstadiet är betydande. När man jämför språkfärdigheten i svenska hos dem som kommer till sjuan med dem som lämnar nian, är utvecklingen på något sätt kumulativ. Eleverna kan självständigt komma till rätta med sina finskspråkiga läroböcker och övningar. Det har ändå förekommit några förestälsesvärigheter med övningsböckerna i sjuan. Eleverna klagar att sakförhållandena har framställts på ett långt och svårt sätt. Enligt min åsikt kan eleverna i åttan och nian agera självständigt. Deras svar i skrivningar är helt bra finska. De kan frigöra sig från lärobokens text och skriva sin egen text på finska och de verkar också ha tillägnat sig lärostoffet. Jag vet inte om det har med språket att göra, men en del elever använder omogen stil, de t.ex. använder någon term i läroboken utan att verkligen förstå saken i sig. Under årens lopp har jag märkt att ju bättre språkfärdigheten är i båda språken desto bättre är också skolframgången. De går liksom hand i hand.

Jag tycker att den finskspråkiga undervisningen borde fortgå under hela grundskolan. Därtill tror jag att man måste vistas i Finland och ha kontakter där för att språket skulle förbli levande. Dessa barn har ju förvånansvärt bra färdighet i finska. De kan uttrycka sig på mycket invecklade och uttömmande sätt. Jag tror ändå att det finns i deras ordförråd mera ord och begrepp, som kommer ut på svenska. Barn och också ofta vi vuxna tänker på svenska och det kan vara svårt att hitta finska motsvarigheter till t.ex. ord som *mobbing* och *klotter*. Å andra sidan talar vi på sätt och vis vår egen dialekt, och jag vet inte om det är så dåligt. Om vi började tala som finnar i Finland, skulle vi inte längre känna oss sverigefinnar.

Jag har snackat med svenskläraren, och hon säger, att finska elever har bättre sinne för svensk grammatik än svenska elever. De uppfattar verb, adjektiv, böjning o.s.v., eftersom dessa saker kommer upp i finskan redan på låg- och mellanstadiet. I lärarkonferenser har det kommit fram att grammatik inte alls betonas i svenskan på låg- och mellanstadiet. Det finns här alltså finsk transfer. Eleverna uppfattar saker mycket snabbare, när det gäller grammatiska frågor. De gör ganska lite grammatiska fel. De använder mindre perfekt och pluskvamperfekt - det gör man ju i talspråket i allmänhet - men också i skriftspråket. Svenskarna använder ju *hade* och *har haft/hade haft* -former, och jag tror att också finnar använder dessa former mera på svenska än på finska. Imperfektet ersätter ganska mycket dessa former i finskan. Det tycks vara så att imperfektformerna *mindä olin/minä kävin* är populärare än perfektformerna *olen ollullolen käynyt*. (FKSO)

När jag jämför våra elever med de sverigefinska elever som jag har träffat i andra kommuner, så tycker jag att våra elevers färdighet i finska är djävla bra. Den är också bra i jämförelse med de sverigefinska elever som går i svenska klasser. Jag har visserligen inte någon undervisning i finska som tillvalsämne, men på grund av vad jag har hört och sett är deras finska mycket tillfredsställande. I synnerhet har de elever som är födda här och som har tillbringat sin barndom här i Sverige mycket fina färdigheter i svenska, när de kommer till sjuan. **Kan de finska lika bra som enspråkiga elever i Finland?** Jag tror inte att de uppnår precis samma nivå. De kommer lite efter, men inte mycket. Ordförrådet är lite torftigare, förstås. Men jag tycker att de elever som kommer från denna kommuns finska tvåspråkiga högstadium talar mycket finska. Om du hör dem tala finska, vet du inte nödvändigtvis, att de har vistats så länge i Sverige. Kanske är deras finska lite fattigare och låter inte precis så levande och ordvalet är inte lika riktigt som det är med rent enspråkiga finnar, men det kan man ju inte ens vänta. Jag har talat med svenska lärare som undervisar finska elever, och de har haft bara positiva erfarenheter. Finska elever klarar ofta den svenska grammatiken bättre än svenskar. Synnerligen hittar man sådana regelmässigheter och grammatiska knep som man nödvändigtvis inte ens söker i sitt eget språk. Jag skulle tänka mig att de har ett

starkt sinne för svensk grammatik. Om finska kan jag inte uttala mig. Här uppnår man aldrig en sådan grammatisk färdighet som i Finland, och jag tycker att det inte heller är nödvändigt. (FMNO)

Om man jämför finska klasser med svenska klasser som vi började med för 10 år sedan, är skillnaden väldig. Färdigheten i finska i dag är mycket bättre. Det är just det att eleverna arbetar tillsammans som håller deras förmåga i finska mycket mera levande, fast undervisningen sker på svenska. Det finns individuella skillnader beroende av var man bor, hur mycket kontakter man har med andra finnar på fritiden t.ex. i idrottsföreningar. Alla elever kan ändå det normala talspråket och de kan uttrycka sina känslor. Med skriftspråket kan det vara svårare. I allmänhet kan man säga, att flickor lär sig språket snabbare än pojkar. Flickor har mera kontakter med svenskar, medan pojkar håller fast vid sin finska identitet. De är rädda för att förlora nånting när de lär sig svenska. Det finns ju förstas också flickor som inte lär sig, i synnerhet de som har kommit hit senare, då de andra i gruppen redan har lärt sig svenska. Då skäms de mera för sina egna klasskamrater än för svenskar.

Under högstadiet är språkutvecklingen ganska bra i synnerhet i fråga om muntlig färdighet. Eleverna är ganska blyga när de kommer till sjuan, och det tar länge innan de börjar uttrycka sig på svenska. I normalfall talar de emellertid flytande svenska i nian. De som har kommit senare och som har en bra skolframgång lär sig också språket snabbt. Förmågan i finska lider i alla fall när man bor här. Det är säkert att svenskan har ganska stort inflytande på finskan. Eleverna över-sätter direkt från svenskan, t.ex ordföljden är en sådan företeelse. Jag vet inte om det är möjligt att någonsin komma upp till fullkomlig behärskning av språk. Å andra sidan har vi ju använt finska skolprov i modersmål här och vi har fått verkligt goda resultat. (FKNO)

I stort sett kan man konstatera, att finskan förblir det dominerande språket ända till slutet av högstadiet, och eleverna har lite lättare att uttrycka sig på finska än på svenska. Deras finska är brytningsfri, men förmodligen är ordförrådet inte så omfattande och rikt på nyanser som hos jämnåriga enspråkiga finska elever. Interferens från svenskan förekommer i någon mån särskilt i ordförrådet, vilket enligt lärarnas åsikt inte behöver vara en negativ företeelse: sverigefinskan håller på att bli en ny dialekt i finskan. Däremot är man mera negativt inställd till syntaktiska företeelser, såsom till det ogrammatiska bruket av *det* som formellt subjekt o.s.v. Elevernas svenska uttal är brytningslöst, och deras förmåga att delta i svenskspråkiga samtal är lika bra som hos jämnåriga svenska elever, men det är mera ansträngande att skriva krävande text på svenska än på finska.

4.2. Språkinläring

Varje lektion på högstadiet är ju en språklektion i svenska, och detsamma gäller egentligen också raster. Det finns intressanta skillnader mellan lärare förmodligen till stor del beroende på lärarnas personlighet. I Botkyrka-modellen frågar eleverna de finska lärarna om svenska ordbetydelser och grammatiska regler. Några lärare är mera benägna att diskutera språkliga frågor vid sidan av läroämnet, medan andra vill mera betona ämnets lärostoff. Detta händer också i praktisk-estetiska ämnen med svenska lärare, men kanske inte i samma mån. Svenska lärare tar dock eget initiativ och rättar vid behov, eller hjälper till genom att anpassa sitt tal till elevernas förmåga. Mycket viktigt för eleverna är att de får tala sinsemellan både om språket och mera om lärostoffet på båda språken. Språkinläringen integreras då i ämnesundervisningen. Nya begrepp lärs in på båda språken. I början av högstadiet är det finskan som dominerar eller är det första språket, men ju högre man kommer desto mera stoff lärs in på svenska. Eftersom man använder både finska och svenska läroböcker, händer det i slutet av högstadiet allt oftare, att nya begrepp kommer in först på svenska också i Botkyrka-modellen med finska lärare. Elevernas sätt att sinsemellan tala finska också i närvaro av svenska lärare verkar vara en knepig fråga i finska klasser i allmänhet. Som sagt kan det vara ett viktigt element i undervisningsdialogen, då eleverna hjälper varandra genom att definiera begrepp på båda språken. Det är ett sätt att försäkra sig om att lärostoffet har blivit förstått: finskan är ju det dominerande språket. Å andra sidan kom det också fram vid intervjuerna, att den svenska undervisningsdialogen i allmänhet verkar vara friare och mångsidigare än den finlandsfinska undervisningsdialogen: eleverna i den svenska skolan ges ett större utrymme i klassrumssamtal. Faktum är i alla fall, att svenska lärare känner sig utanför, när eleverna börjar tala finska med varandra. Här finns en ond cirkel: fast elevernas användning av finska är ur undervisningssynpunkt ett positivt element, kan den ha en negativ effekt på lärare-elev-förhållandet.

Följande citat beskriver hur språkinläringen går till under de intervjuade lärarnas lektioner:

Det de pratar om är inte alltid rätt, men de ber inte mig att rätta. Jag brukar göra det ändå, utan att köra med pekpinnen, dvs. inte säga "Så här heter det.", utan bara säga det rätta ordet. Jag är ju inte svensklärare, men jag tycker inte heller, att man ska låta det gå förbi. Men de frågar också dig aktivt? Det händer nästan varje gång. Varje lektion är alltså också en språklektion? Det kan man väl säga. Inte massor, men någonting dyker upp varje gång. De pratar mera, men de jobbar också mera. Det finns inga lektioner som är så livliga som deras. Jag tillåter det om det är så, att de jobbar. Då får man prata så mycket som man vill. (SKPE)

Man tar en massa ord från svenskan, t.ex. *biili* för *auto*. Men däremot hör jag inga förfinska svenska ord. Det händer aldrig att de använder ett finskt ord? Nej. Alltid när jag talar med dem, tar de ett rent svenskt ord. Finns det skillnader mellan olika stilarter i fråga om skriftlig språkfärdighet? Där finns det skillnader. Vi har ju haft standardprov i svenska. En skola i Malmö sammanställde standardproven och tog ut ett antal, omkring 15 "klassiska" uppsatser, som eleverna hade gjort. När jag jämförde de eleverna språkligt sett med mina elever, var de finska eleverna här på en betydligt lägre nivå än de svenska eleverna i riket övrigt. Det är ingenting man ser i det muntliga, men i det skriftliga finns det en betydlig skillnad. I min finska grupp finns det inte en enda som kom upp till fyra i betyg på uppsatsskrivning. Frågar eleverna dig om svenska ord, grammatiska regler eller sådana saker? Javisst, ofta. De dyker upp framför allt på SO, och ibland på svenska. Är de rent språkliga frågor? Javisst, de vill förstå ord som de inte begriper. Inte alla är aktiva, förstås, men många är väldigt noggranna. Det är alltså individuellt. Händer det ofta att de finska eleverna hjälper varandra med språket? Ja, särskilt i sjuan. Sedan avtar det. (SMSO)

I SO-ämnen gör vi så att vi använder mindre svenskspråkigt material i sjuan, lite mera i åttan och ganska mycket i nian, och vi har konstaterat att det är ett effektivt system. Antagligen används finska böcker i matematik ända upp till högstadiet i de flesta skolor. I sjuan blir elevernas svenska klart så pass bra, att de kan komma till rätta med svenska böcker. Är er lektion normalt tvåspråkig? Den är tvåspråkig på så sätt att vi använder ganska mycket svenskspråkigt material. Läroböckerna och bredvidläsningen är svenskspråkiga. Vi använder biblioteket och tidningar hela tiden. Materialet är mest tvåspråkigt, och i synnerhet i nian skriver elever föredrag och olika inlämningsarbeten både på finska och på svenska.

De som har lite svagare förmåga i båda språken experimenterar ofta med språket, det är ju naturligt. De kommer inte ihåg ett ord eller dess exakta betydelse, och då kan de pröva. M. är ett bra exempel på att han alltid själv sade att han inte visste om ett ord var rätt men att han använde ordet trots det. Han hade många sådana ord och vi hade ju kul. Vi snackar om språkliga frågor varje gång när vi gör skriftliga arbeten. Därtill tar vi upp språket alltid när de säger nånting helt tokigt, vi korrigerar ordföljden o.s.v. Vissa elever ber om översättningar, t.ex. T. är mycket osäker, P. likaså. De frågar sina kompisar men oftare läraren, några finska ord, men oftare gäller det svenskan. Eleverna brukar ju tala om språket också sinsemellan. Vi samarbetar säkert mer här än i Finland, vi arbetar två och två och i grupper. Då talar de mycket om språket och vänder sig till den som är säkrare än de andra. (FKSO)

I matematik har vi en svenskspråkig lärobok under högstadiet ända från sjuan. I början skyr eleverna svenskspråkiga skriftliga uppgifter, men det går förbi på några veckor. Jag talar hela tiden finska och de läser uppgifterna på svenska. Och tvärtom, jag kan också undervisa på svenska och de svarar på finska. På ett

mycket naturligt sätt har vi två språk ännu i nian. I något skede under högstadiet händer det att jag slutar att förklara uppgifterna på finska, beroende på elever, men i normalfall i början av nian. Vi har just haft helt svenskspråkiga lektioner i nian. Det är för att många, som går särskild kurs, går till teoretiska linjer, och på så sätt skulle de kunna bekanta sig lite grann med terminologin och använda termer snabbt och behändigt. De skulle kunna använda svenska som ett verktyg för tänkandet. Bara ett par elever använde finska spontant under lektionen, vilket kanske berodde på att de är vana vid att använda finska med mig. I alla fall så svarar de flesta mycket otvunget på svenska och de behärskar terminologin lika bra som på finska. Jag försöker säkra, att de lär sig terminologin på båda språken, och därför är det naturligt att undervisningen är tvåspråkig, ju längre man kommer desto mera. Jag skulle säga att min egen undervisning är ganska påtagligt tvåspråkig. Men ett eget språk är alltid ett eget språk. Det finns lärare, som kan svenska lika bra som finska men som inte säger ett enda ord på svenska under sina lektioner. Det finns skillnader, men jag har aldrig dragit en sån skarp gräns, utan använt båda språken.

Mina elever ställer i allmänhet inte frågor om språk. Det är ju så att om det finns en svår term eller en företeelse, då det behövs ovanliga ord, så gäller det att läraren medvetet försöker förklara saken på ett entydigt sätt. Ganska sällan frågar eleverna på eget initiativ. Då och då frågar de om betydelsenyanser, men efter många års erfarenhet kan läraren ofta ge synonymmer för att betydelsen skall komma fram så klart som möjligt. Detta gör att frågorna inte behövs. I allmänhet diskuterar vi språkliga frågor ganska lite. Vi har gemensamma lektioner med S., som är mera humanist än naturvetare, och jag har lagt märke till att han gör det mera än jag. Det är kanske mera karakteristiskt för honom. Han fäster uppmärksamhet vid språket, medan lärostoffet i och för sig är viktigare för mig. (FMNO)

I allmänhet frågar elever inte om grammatiska regler, utan de vill veta hur man säger saker. I grupparbete t.ex. säger de en sak på finska och så försöker vi översätta den. De frågar ofta vad något ord heter på finska eller på svenska. I gruppen arbetar de först på finska och sen försöker de formulera sig skriftligt på svenska. Då frågar de mig vad det heter på svenska. De kan fråga t.ex. om böjning, eller så kan jag också rätta, om de böjer felaktigt. Ofta händer det också att de rättar varandra, men de upptäcker mycket sällan t.ex. *en/ett*-fel. De frågar inte svenska elever och inte heller svenska lärare om språket, vilket de gör med mig, kanske beroende på att de kan använda finska med mig. De kan t.ex. pröva med olika betydelser, men då måste de ha en ganska bra språkförmåga, de måste uppfatta nyanser. Ju längre man kommer, desto mera ställer de sådana frågor. I början frågas det bara om enstaka ord. Atminstone då jag är närvarande så frågar de inte svenska lärare om språkliga saker. När de inte hittar ett ord så kan de uppfinna ett eget ord i stället. Detta kan hända i talspråk, men de skriver aldrig sådana ord. De förstår, att man inte kan göra det. När det gäller svenska ord händer det oftare. De tar t.ex. ett affix, som skulle kunna passa med något ord och prövar. Ofta skrattar de för att det kan ju vara felaktigt. Eleverna ber ganska ofta om direkta översättningar, och de frågar mera och mera om betydelsenyanser på högstadiet. I allmänhet förklarar jag varifrån ordet kommer. Frågorna kring tvåspråkighet kommer upp då och då. Vi diskuterar varför vissa företeelser i finskan skiljer sig från svenskan, varför det inte finns så mycket prepositioner i finskan o.s.v. Sânt händer under finska lektioner och också under andra lektioner tidvis. (FKNO)

Sammanfattningsvis kan man konstatera, att språkinläringen genomsyrar hela undervisningen: i praktiken är finska klasser tvåspråkiga och skiljer sig

sålunda t. ex. från finsk- eller svenskspråkiga klasser i Finland. Vid sidan av finska och svenska som läroämnen, tillgodogör sig elever båda språken med hjälp av sina finska och svenska lärare och kompisar. Språkinläringen hör till de finska klassernas dagliga sysselsättning.

4.3. Kodbyte, språk och identitet

Kodbyte spelar en viktig roll vid inläringen av lärostoffet i olika ämnen. Reglerna för kodbytet i olika undervisningsmodeller är nödvändigtvis olika. När det gäller finska lärare, är konventionerna tämligen klara. Eftersom man använder både svenska och finska läroböcker, är undervisningsdialogen tvåspråkig. I början dominerar finskan, och senare får svenskan mera utrymme. Det finns emellertid finska lärare, som så gott som aldrig använder svenska under sina lektioner. I fråga om svenska lärare ser problemet annorlunda ut. Eftersom de i allmänhet inte kan finska, upplever de elevernas användning av finska i sin närvaro som oartig. Eleverna för sin del kan utnyttja situationen och avsiktligt tala finska sinsemellan, vilket gör situationen ännu värre: språket kan bli ett vapen i kampen mellan lärare och elever. Reglerna och konventionerna för kodbytet håller på att formas och omformas hela tiden. Kodbyte är ett inneboende element i alla tvåspråkiga förhållanden, och dess regler måste definieras om och om igen beroende av varierande omständigheter. Kodbyte är ju inte bara en språklig utan också en social och kulturell fråga. I en skola med tvåspråkiga elever med en annan kulturell bakgrund och enspråkiga lärare med hög status och auktoritet behövs det mycket förhandlande och förhandlingsvilja för att denna vardagliga men knepiga fråga kan lösas.

När det gäller språkets betydelse för identitetsutvecklingen hos elever i allmänhet, är alla de intervjuade lärarna eniga om att finska klasser på högstadiet spelar en stor roll. Tiden under högstadiet är ju särskilt viktig, när man tänker på elevernas ålder: stora både psykiska och fysiska förändringar sker ju, när eleverna är 13 - 15-åriga. Jämfört med de sverigefinska elever som går i svenska klasser är eleverna i finska klasser mycket oftare öppna och aktiva. De försöker inte dölja sin finska bakgrund genom

att vara svenskare än svenskarna själv, något som kan ske med finska elever i svenska klasser, särskilt med flickor. De drar sig inte heller undan, vilket ofta händer med pojkar. I början av högstadiet vållar svenskan problem, och eleverna, som ofta inte känner till varandra, kan ha det svårt att tala svenska inför kompisar. Senare skäms de inte för sin svenska utan skrattar åt sina fel och diskuterar öppet sina svårigheter i svenska. Att modigt och utan rädsla pröva nya språkliga nyanser både i samtal och skrift är en vitt använd kommunikationsstrategi, som är typisk för sverigefinska elever i finska klasser och också för andra tämligen avancerade främmandespråksinlärare. En sådan strategi, som är ett nödvändigt element i all språkinläring, förutsätter naturligtvis god självkänsla och förmåga till ett kritiskt betraktande av sina egna prestationer. Därför är det viktigt att sverigefinska elever i finska klasser kan skämta om sina språkliga fel, vilket finska elever i svenska klasser aldrig gör. Denna attityd till språkliga fel är en kraftkälla för inläring av svenskans grammatik och ordförråd, men också för tillägnande av konventionella regler för sverigesvenska samtalsstilar.

Följande citat sammanfattar språkanvändningen i skolan och dess betydelse för elevernas identitet och förhållande till lärare:

De som går i finska klasser är mycket öppnare och frispråkigare. Jag tycker, att de finska elever som går i svenska klasser kommer bort mycket mera. De vågar inte fråga lika mycket som de som går i finskspråkiga klasser. De är mycket tystare och jag tycker, att man måste hjälpa dem mycket mera, även om de inte frågar. De vill inte bli stämplade inför sina klasskamrater, för att de inte förstår. Nu har vi några som har gått i finskspråkig klass i sexan och sedan skulle de antingen byta till S., eller fortsätta här i en svenskspråkig klass. Nu sitter där ett par mycket tysta elever. Och de är otroligt lätta att glömma bort. De andra är mycket arbetsvilliga och jobbar jättebra, men det finns mycket prat. Men det ordnar ju sig. Det är ju bättre än att man sitter alldeles tyst i tre år.

De pratar finska sinsemellan men svenska med mig. Vad tycker du om det, när du inte förstår finska? Jag tycker inte om det. Egentligen bryr jag mig inte om det, men som en artighetsdel mot mig tycker jag inte om det. När de vet att jag hör tycker jag att de kunde prata svenska. Inne hos mig skulle de ju inte prata om sina privata saker, men om de nu gör det, ska de göra det på svenska så att jag också kan vara med. Om man skulle vara petig, så tycker jag att de kunde prata svenska. Det kommer upp när jag är på dåligt humör och då kan det vara irriterande. (SKPE)

Själva dialogen är ofta väldigt fri diskussion. Eleverna brukar vara väldigt spontana, när de dyker upp. Det kan vara mycket långvarigt också. När vi kommer in på diskussioner så kör jag inte med det så mycket, även om det pedagogiskt sett

kanske skulle vara så att läraren styr processen hela tiden och slänger in väldigt intelligenta frågor. Jag behärskar inte den tekniken. Däremot kommer vi väldigt ofta in på diskussioner, och i många fall blir de engagerade. De är lite tystare och mindre intresserade av diskussionen än svenskarna i sjuan, men när det gäller nian, tycker jag att det inte finns några större skillnader. Det är klart att jag måste prata tydligare och mera förklarande för de finska eleverna. **Du måste alltså anpassa dig?** Just det. Det gör man verkligen i sjuan. Och det sitter kvar ända fram upp i nian. Man pratar inte för fort. När jag diskuterar med dem, vet jag att jag inte kan använda alla begrepp som jag kan använda i en svensk klass. Ta t.ex. ordet *struktur*, som är ett ganska abstrakt begrepp. Då använder man inte det, utan försöker säga någonting annat. **Förstår alla svenska elever det?** Nej, det gör de säkert inte. Men man visar inte kanske samma hänsyn till det. (SMO)

De känner sig inte kränkta, fast man skämtar med deras språk. De är vana vid det, och de har ett bra utvecklat sinne för humor. Det har märkts, att de som har flyttat hit från svenska klasser, har ett mycket mera utvecklat sinne för humor. De som går i finska klasser upplever inte sådant skämt som elakt. (FKSO)

Jag skulle också vilja säga om dessa barn att de byter från finska till svenska ohämmat. Det finns inte något statusspråk för dem. Det är helt klart att de pratar finska med mig. Situationen är helt annan i svenska klasser, där finska elever skäms för sitt finska språk. Om de hör en finne tala svenska med finsk brytning, börjar de skratta. De upplever situationen som skratretande och de skäms. Sânt gör aldrig sådana elever som har gått i en finsk klass. De tycker att det är helt normalt om någon bryter. Det är helt klart för dem att man pratar svenska med dem som talar svenska, och finska med dem som tilltalar dem på finska. Det är ju väl så att man inte kan skämta om en känslig sak.

Lärare-elev-förhållandet här i Sverige är mycket nära i jämförelse med Finland, där det är allvarigare och stelare, åtminstone när jag var där. En finsk elev står ju förstås närmare en finsk än en svensk lärare. Det är ju språket som förenar, men jag tycker att det beror också på läraren. Om man vill hålla distans, går det mycket lätt, i synnerhet en svensk lärare till en finsk elev.

Det viktigaste för de finska eleverna i svenska klasser är att de kunde vara så lika sina svenska kamrater som möjligt. En finsk elev i en finsk klass vågar vara finne och behålla sin egen stil. (FMNO)

Det beror på läraren om det är tillåtet att vara aktiv under lektionen. I sjuan vågar eleverna vara ganska lite aktiva på svenska. När de sen har en lektion i hemspråk blir de hemskt aktiva. Ofta är de de sista timmarna på eftermiddagen och de är verkligen svåra att hålla. Då kommer alla känslor ut. Detta avtar senare, när de vågar vara aktivare på svenska. I nian är lektionerna i hemspråk lugna.

Vi har koncentrerat oss ganska mycket på språket och språkfärdigheter här. Det föll mig in, att den finska identiteten är lika viktig vid sidan av det finska språket. Språket utgör förstås en del av denna identitet. Enligt min åsikt borde man inte splittra finska klasser just på grund av elevers identitet. Det är ju många som säger, att eftersom undervisningen mestadels ges på svenska, så kunde elever lika bra gå i svenska klasser i sitt eget rektorsområde. Det är emellertid inte något bra system, eftersom 13-15 åriga befinner sig i en svår ålder. De skulle bli splittrade just vid det skedet då deras egen självbild håller på att formas, och det är orättvis emot dem. Tidigare flyttade de från mellanstadiet till svenska klasser i sina egna rektorsområden. De fick hemiska identitetsproblem. Pojkarna drog sig undan och blev tysta, och de började skolka. Man fick inte ett enda ord ifrån dem. **Fast de kunde svenska?** Ja, efter den där modellen. De sattes ändå bara 1-2 i samma

klass, och följaktligen blev de så svaga, att de inte kunde stå ut med det. Däremot överdrev flickor, och de försökte vara så svenska som möjligt. Deras egen personlighet fick inte utvecklas på samma sätt som i en gemenskap med deras eget språk. (FKNO)

4.4. Den sverigefinska samtalsstilen - stötande eller charmig?

I studier över svenska som andraspråk har man varit mest intresserad av traditionella områden d.v.s. fonologi, morfologi, syntax och ordförråd, men numera finns det också forskning på textnivån (Huovinen & Kuure 1987; Kuure & Kuure 1990). Det tycks vara skillnader i globala hövlighetstrategier mellan finlandssvenska och svenska elever, som har svenska som modersmål. På gymnasiet och högstadiet använder svenska elever sålunda oftare solidaritetsstrategier, medan finlandssvenska elever har en preferens för respektstrategier. M.a.o. är svenska elever som skribenter mera benägna att närma sig läsaren, medan finska elever vill hålla mera distans till läsaren. (Mera om begrepp: Scollon & Scollon 1983). Svenska elevers bristande förmåga att använda olika stilarter i uppsatser har på sistone kritiserats av svenska modersmållärare i olika sammanhang. Hos finska elever med svenska som främmande språk kan ofta inte någon global hövlighetstrategi fastställas, vilket torde vara ett uttryck för utvecklingsnivån i deras interimsspråk (Huovinen & Kuure 1987). I frågan om sverigefinska elever i finska högstadielklasser i Sverige har det märkts i en studie, att det finns en variation inom denna grupp, så att de använder antingen solidaritets- eller respektstrategier (Kuure & al. 1988). Resultaten stöder på ett mycket intressant sätt både finska och svenska lärares åsikter som kom fram i intervjuerna. Svenska lärare tycker, att sverigefinska elever vill hålla mera distans till lärarna än svenska elever. Det är också eleven som "drar gränsen" mellan elev och lärare. Svenska elever vill mera närma sig läraren, bli kompis med läraren, och det är läraren som drar gränsen i detta fall. Å andra sidan, när det gäller samtalsstilen tycker svenska lärare att finska elever brukar gå rakt på sak, medan svenska elever hellre undviker potentiella konflikter. Det tycks alltså vara en skillnad i "face-saving" strategier mellan svenska och sverigefinska elever: svenska elever är mera benägna att undvika s.k. ansiktshotande akter, "face threatening acts" (FTA) enligt svenska lärares iakttagelser, medan sverigefinska elever före-

drar att diskutera ärenden också om det föreligger risk för en konflikt. (Mera om begrepp: Brown & Levinson 1978). Det för sverigefinska elever typiska beteendet verkar betraktas som positiv uppriktighet, även "charmigt" av svenska lärare, samtidigt som de erkänner att denna kulturella skillnad kan upplevas som stötande av en som inte har arbetat med sverigefinska elever. Enligt finska lärare, som också ofta har erfarenhet av den finska skolan, skiljer sig sverigefinska elever från finska elever i att de vågar vara öppnare och aktivare i klassrummet. I så fall liknar lärare-elevförhållandet mera det svenska än det finska. Detta beror också på att lärarnas arbets sätt är olika i Finland och i Sverige. I Finland är undervisningen mera grundad på fråga-svar-dialog, medan i Sverige undervisningen är mera samtalsmässig "happening". Det finns förstås stora individuella skillnader mellan lärare i båda länderna. I **Projektet Studier över svenska som andraspråk i skolan (ProSSA)** vid institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet har utförts en serie av diskursanalytiska studier med simulerade samtal mellan sverigefinska och svenska elever som forskningsmaterial. Enligt dessa studier har sverigefinska elever utvecklat en säregen etnisk samtalsstil med element från både finska och svenska kulturella konventioner. (se Kataja 1989; Kataja & Kuure 1991; Kuure & Sandbäck 1991; Siponen & Kuure 1991).

Följande citat sammanfattar läramas iakttagelser angående språkanvändningen i finska klasser i förhållande till kulturella skillnader:

Där syns skillnaden mellan dem som går i finska klasser och de andra: de finska eleverna är mycket artigare, de pratar mycket artigare till en, som är lärare eller vuxen. Den här "respekten" är tydlig i sjuan. Den avtar uppåt nian, men de håller fortfarande en distans. De pratar mycket närmare än i nian, men de går aldrig över till det här kompisstadiet. Och det är de själva som sätter den här gränsen. För de svenska eleverna får man själv sätta den gränsen. Det har jag aldrig upplevt med en finsk elev. Jag tycker, att det är trevligt. Det är deras sätt att vara och jag tycker att det är trevligare. (SKPE)

Den finska stülen är lite naivare, lite mer rakt på sak. Man smyckar inte ut språket så mycket. Man säger sakerna med så få ord som möjligt och bygger inte vidare. Och ambitionen med de här skrivningarna är just att eleverna ska kunna spinna vidare på ett problem. De ska diskutera med sig själv eller med den som man skriver för, gå vidare i ett problem och se vad händer, osv. Det gör inte alls de finska eleverna. Men de svenska eleverna kan göra det? I alla fall de bästa eleverna. I min finska grupp finns det inte en enda som kom upp till fyra i betyg på uppsatsskrivning.

Jag har hört, att de finska lärarna är generellt sett mera för disciplin. De är kanske fördomar, men det är vad man hör. Och det finns det hemma också. Föräldrarna ville också ha mera disciplin i skolan, de efterlyste mera hårda tag. De finska eleverna pratar kanske lite mera rakt på sak. Men det är väl också en kulturell sak. Jag tror att man är lyhörd för det där som svensk lärare och kan ofta t.o.m. finna det charmigt. Det är så ärligt och öppet. En lärare har ganska mycket erfarenhet av elever och deras sätt att ställa sig in. Därför ser man som lärare på det här raka sättet som nästan enbart positivt. (SMSO)

Här är samtalet mellan lärare och elev mycket mera spontant, och både finska och svenska lärare är jämställda med sina elever. Finska lärare är lite strängare än svenska, och eleverna lyder snabbare. Vid föräldramöten föreslås lugnning av många, man får gärna tukta deras grabbar. Man får bara försöka förklara, att det inte finns behov av någonting sådant, och det måste räcka med språklig tillrättvisning.

Till eleverna har jag sagt, att det krävs sakstil i prov, och att de inte behöver skriva för långt med onödiga ord, och det gör de bra. Uppsatser skrivs här i en annan stil än i Finland, där det finns mera sakuppsatser. Här finns det bara fria ämnen. Det krävs inte så faktabetonade uppsatser, utan betoningen ligger på utvecklingen av fantasi och förmågan att uttrycka sig själv. (FKSO)

Om barn har växt upp här, har de stött på både finskt och svenskt sätt att tala om saker. De har möjlighet att välja, och de väljer den stil som är egenartad för dem. Det finns enstaka elever, som har fastnat vid den svenska stilen och som strävar efter den. De är alla flickor.

Undervisningsstilen i allmänhet är friare här ännu i dag än i Finland, där den är lärarledd, d.v.s. i stilen fråga-svar, i stället för någon kedjereaktion. Jag tycker att naturligt samtal här är mera tillåtet än i Finland, och lärarauktoritet fattas helt. Vi är kanske inte helt jämställda, men nästan. Kanske finns det någon skillnad mellan dem som har kommit direkt från Finland, och dem som har tagit sin examen här. Men detta utesluter inte tukt. Under mina lektioner beter eleverna sig i stort sett såsom de borde. Där är de mycket hyggliga. De vet, var gränsen ligger och vilken tröskel det inte lönar sig att stiga över. De lär känna sin lärare. Jag tycker att det genomsnittliga svenska lärare-elev-förhållandet fungerar mycket bra. Det finns ju alltid några som går över en viss gräns och utnyttjar den trivsamma antiauktoritära undervisningssituationen. (FMNO)

Svenska och finska lärare har olika stilar. Ännu i sjuan är eleverna rädda för läraren på samma sätt som på 50-60-talen. De vågar inte fråga om saker. Jag undrar om lärarna på mellanstadiet ännu har en sådan attityd att de ställer sig ovanför eleven. Flickor t.ex. bara sitter och glor på golvet.

Det är svårt för många att skriva sakstil. De läser hemska lite tidningar, mera läser de Kalle Anka eller nånting. Samma gäller också svenskan. Gäller det här också svenska elever? Jag funderar just på det själv också. Det börjar väl gälla alla nuförtiden. Svenska elever kan inte heller behärska dessa stilarter så bra. (FKNO)

5. Sammanfattning och diskussion

Enligt de intervjuade lärarnas iakttagelser förbättras sverigefinska elevers färdigheter både i finska och svenska i finska klasser under högstadiet.

Finskan förblir det dominerande språket hos elever samtidigt som svenskan förstärks i takt med att undervisningen på svenska ökas. Eleverna talar finska som tydligen har börjat utvecklas till en särskild sverigefinsk variant av finskan med inslag av svenska ord och uttryck samt enstaka syntaktiska drag. De har goda skriftliga färdigheter i finska i jämförelse med finska elever i Finland. Omfattningen av det finska ordförrådet beror på kontakter med Finland och på sysselsättningen på fritiden, men i allmänhet verkar deras finska vara lite torftigare än hos jämnåriga finska elever. I början av högstadiet har eleverna goda muntliga färdigheter i svenska, och deras svenska uttal är så gott som brytningsfritt. I slutet av grundskolan har elevernas skriftliga färdigheter nästan uppnått de enspråkiga svenska elevernas nivå. Sverigefinska elever i finska klasser använder sin egen utpräglade samtalsstil som grundar sig på deras egen identitet och kulturella bakgrund. Eleverna lär sig språk inte bara från varandra utan också från sina sverigefinska och svenska lärare och kompisar. Språkinläringen hör till skolans vardag som ett genomgående och bestående element. Utvecklingen av tvåspråkighet förutsätter användning av båda språken i alla skol-situationer. Detta ständiga men nödvändiga byte av språk kan vålla problem i det interkulturella sammanhang som den svenska skolan befinner sig i.

Dessa lärariakttagelser antyder, att de finska klasserna på högstadiet erbjuder eleverna en bra grund för fortsatta studier på gymnasiet, samtidigt som de leder till en högklassig tvåspråkighet i finska och svenska. Lärariakttagelserna överensstämmer med Hagman & Lahdenperäs (1988) rapport om Botkyrka-elevernas fortsatta studier. Strävan efter aktiv tvåspråkighet har satts som mål av det svenska samhället (se t.ex. Tingbjörn 1988). Detta mål förutsätter tvåspråkig undervisning ända till slutet av grundskolan med elevers modersmål som det dominerande språket. Långtutvecklade och prövade modeller för en sådan undervisning finns således till förfogande.

Litteraturförteckning

- Alasuutari, P. 1989. *Erinomaista, rakas Watson*. Tampere: Vastapaino.
- Brown, P. & S. Levinson 1987. *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hagman, T. & J. Lahdenperä 1988. Nine years of Finnish-medium education in Sweden - what happens afterwards? The education of minority children in Botkyrka. In Skutnabb-Kangas, T. & J. Cummins (eds.) *Minority Education: From Shame to Struggle*. Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters, 328-338.
- Hoikkala, T. 1989. *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Huovinen, H. & L. Kuure 1987. *Kohesion och hövlighetsstrategier i elevtexter*. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet. Serie B Nr.11. Uleåborg.
- Hyltenstam, K. & I. Lindberg (eds.). 1988. *Första symposiet om svenska som andraspråk*. Vol.I-II. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholms universitet.
- Johansson, H. 1989. *Har kaosforskning och undervisning av finsktalande elever i svensk grundskola något med varandra att göra?* Utvärdering av pedagogisk utvecklingsverksamhet i fjorton kommuner. Arbetsrapport 4:1989. Lärarutbildningarna. Högskolan i Luleå.
- Kataja, R. 1990. *En kontrastiv analys av högstadieelevers diskurs på finska och svenska*. Pro gradu-avh. i nordisk filologi. Inst. för nordiska språk. Uleåborgs universitet.
- Kataja, R. & O. Kuure 1991. Contrastive analysis of bilingual Swedish Finnish children's spoken discourse. In Sigurðsson, H.A. (ed.) *Papers from the Twelfth Scandinavian Conference of Linguistics. Reykjavik, June 14-16, 1990*. Linguistic Institute, University of Iceland. 171-181.
- Kuure, O. & H. Huovinen & L. Kuure 1988. Hövlighetsstrategier i tvåspråkiga elevers texter. *Första symposiet om svenska som andraspråk*. Vol.1. Edsbruk och Täby: Akademitryck. 82-92.
- Kuure, O. & L. Kuure 1990. Svenskan hos högstadieelever i finska klasser i Sverige. In Tingbjörn, G (ed.) *Andra symposiet om svenska som andraspråk i Göteborg 1989*. Stockholm: Skriptor, 184-202.
- Kuure, O 1990. *Tvåspråkighet i ontogenesis*. Licentiat-avh i nordisk filologi. Inst. för nordiska språk. Uleåborgs universitet. Otryckt.
- Kuure, O. & A-M. Sandbäck 1991. Lingvistiska och kulturspecifika drag i sverigefinska ungdomars talade språk. In Sigurðsson, H.A. (ed.) *Papers from the Twelfth Scandinavian Conference of Linguistics. Reykjavik, June 14-16, 1990*. Linguistic Institute, University of Iceland, 194-204.

- Källström, R. & V. Malinen 1986. *Det tvåspråkiga högstadiet i Göteborg*. SPRINS-rapport 33/1986. Göteborgs universitet.
- Mäkelä, K. (ed.). 1990. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki:Gaudeamus.
- Scollon, R. & S.B.K. Scollon 1983. Face in Interethnic Communication. In Richards, J.C. & R.W. Schmidt (eds.) *Language and Communication*. London: Longman, 156-188.
- Siponen, K. & O. Kuure 1991. Svenskan som andraspråk på högstadiet. In Alahuhta, E. (ed.) *The Third Nordic Child Language Symposium, Oulu, 7-8 December 1990*. Oulun yliopisto, Logopedian ja fonetiikan laitos: Monistus- ja Kuvakeskus, 171-184.
- Tingbjörn, G. 1988. Active Bilingualism - the Swedish Goal for Immigrant Children's Language Instruction. In Cummins, J. & T. Skutnabb-Kangas (eds.) *Education of Linguistic Minority Children, Part II*. Clevedon. Philadelphia: Multilingual Matters 1985, 103-126
- Tingbjörn, G. (ed.) 1990. *Andra symposiet om svenska som andraspråk i Göteborg 1989*. Stockholm: Skriptor.
- Viberg, Å. (ed.) 1992. *Symposiet om nordens språk som andraspråk*. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholms universitet. Und. utg.

SVRIGEFINSKA UNGDOMARS KOMMUNIKATIONSSTRATEGIER (SUK)

Olli Kuure
Institutionen för nordiska språk
Uleåborgs universitet
PB 191
90101 Uleåborg, Finland

INTERVJU: SVENSKA LÄRARE (FINSKA LÄRARE PÅ FINSKA)

1. Namn och läroämne
2. Hur länge har du arbetat som lärare på högstadiet / undervisat sådana finska elever som går i finskspråkiga klasser
3. Kan du ge en allmän värdering av finska elevers språkkunskaper i svenska/finska
  - jämförd med svenska elever
  - jämförd med finska elever i svenskspråkiga klasser
4. Kan du ge en allmän värdering av finska elevers språkliga utveckling på högstadiet
5. Kan du ge en värdering av några enskilda elever vad gäller språkfärdighet / annan skolprestation i olika ämnen
6. Finns det skillnader mellan finska elever i särskilda vs. allmänna kurser i engelska och matematik?
7. I fråga om 2-lärarsystem: i vilket skede händer det, att den finska läraren kan stanna utanför?
8. Kan då finska elever verkligen följa med den svenskspråkiga undervisningen precis på samma sätt som de enspråkiga svenska eleverna
9. I vilket skede kan finska elever lösa verbala matematiska problem utan språklig hjälp?
10. Finns det i detta hänseende några skillnader mellan finskspråkiga och svenskspråkiga elever?
11. Hur länge enligt dina erfarenheter och din åsikt borde en finsk elev bo i Sverige och gå i en finskspråkig klass, innan han/hon lär sig svenska tillräckligt mycket för att hon /han kan följa med svenskspråkiga undervisning utan att hans/hennes färdigheter i finska försämras?

12. Finns det några särskilda språkliga företeelser, som du har lagt märke till i den svenska som finska elever använder?
13. Finns det språkliga skillnader mellan finska elever i finska respektive svenska klasser?
14. Har finska elevers tvåspråkighet på något sätt en positiv eller negativ inverkan på deras prestationer i olika skolämnen?
15. I vilket mån är undervisningssituationen tvåspråkig?
16. Hur går en typisk undervisningsdialog till?
17. Har du gjort några sådana personliga observationer, som på något sätt är typiska eller illustrerande vad gäller undervisningen av finska elever?
18. Hurdant är finska elevers språk grammatiskt sett: gör de ofta fel / vad för fel?
19. Frågar de ofta om lärarens råd om grammatiska regler?
20. Ger du finska elever grammatiska råd vid sidan av annan undervisning?
21. Använder finska elever s.a.s. rätta ord i fel ställen?
22. Frågar de läraren om olika betydelsenyanser av orden i olika situationer / kontexter?
23. Hittar de själva på nya ord?
24. Vilket är dagens modeord i svenskan?
25. Är finska elever aktivare eller passivare än andra elever under lektionen?
26. Tar de initiativ i undervisningsdialogen, ställer de frågor till läraren etc.?
27. I vilket mån kan finska elever använda olika stilarter av skriven svenska i skrivningar, uppsatser etc.?
28. Talar finska elever stilistiskt sett med läraren på samma sätt som svenska elever?